

Samenvatting

Wat u kan lezen in het focusrapport MIRA-T 2006

1 BEHEERSING VAN ENERGIEGEBRUIK IS SLEUTELEMENT IN EFFECTIEF MILIEUBELEID

ENERGIE-EFFICIËNTIE VAN TRANSPORT KAN BETER

In de periode 1990-2000 steeg het energiegebruik van transport met 23 %. De laatste 5 jaar was de groei beperkt tot 2 % en trad er een zekere stabilisatie op. Het leeuwendeel van het energiegebruik gaat naar het wegverkeer, met 57 % voor het personenvervoer en 40 % voor het goederenvervoer. Rekening houdend met het totale energiegebruik (*well-to-wheel*) zijn elektrische transportmiddelen zoals tram, metro en trein zeer efficiënt. Analyse van de modale verdeling van het personenvervoer in de Europese Unie in 2003 toonde echter aan dat de minst energie-efficiënte modi veruit het meest worden gebruikt. Zo is de wagen goed voor driekwart van de afgelegde personenkilometers. Een verschuiving naar meer energie-efficiënte modi en het verbeteren van de energie-efficiëntie van wegvoertuigen kan het energiegebruik van transport verminderen. Het gemiddelde energiegebruik van nieuwe personenwagens daalde door de aankoop van meer zuinige wagens. Maar net zoals in de rest van Europa verzwakt die trend in België. Daardoor zal de doelstelling van het convenant met de automobielenindustrie voor de reductie van CO₂-uitstoot voor 2008 waarschijnlijk niet worden gehaald en zijn verdere technologische verbeteringen noodzakelijk. Bij aankoop van een wagen is de prijs de belangrijkste factor. Betere informatie en fiscale voordelen in functie van de milieuprestaties van de voertuigen kunnen het aankoopgedrag van de consument bijsturen.

SECTOREN VERBETEREN HUN BROEIKASGASINTENSITEIT

De broeikasgasintensiteit, de broeikasgasemissie per eenheid van activiteit, vertoont voor alle sectoren een dalende trend over de periode 1995-2005. Dat wijst op een ontkoppeling tussen de economische activiteit van de sector en de broeikasgasemissie. De industrie, handel & diensten en de landbouw vertonen de sterkste daling, maar ook goederenvervoer kan goede resultaten voorleggen. De broeikasgasintensiteit van huishoudens verloopt grillig over de jaren, wat gedeeltelijk toe te schrijven is aan de invloed van de buitentemperatuur op het huishoudelijk energiegebruik. Er zijn sterke verschillen tussen de industriële deelsectoren, met een ontkoppeling tussen uitstoot en productie die in de periode 1995-2005 opliep tot meer dan 50 % voor de

chemie- en voedingssector. Die efficiëntieverbeteringen zijn echter onvoldoende om de toenemende activiteit volledig te compenseren.

2 UITSTOOT VAN POLLUENTEN NEEMT AF MAAR DIKWILS NOG ONVOLDOENDE OM DOELSTELLINGEN TE HALEN

NOODZAKELIJKE (STERKE) DALING VAN CO₂-UITSTOOT NOG NIET INGEZET

De uitstoot van broeikasgassen in 2005 bedroeg in Vlaanderen 89,4 miljoen ton CO₂-eq. Dat is 5,9 miljoen ton of 7,1 % boven de Kyotodoelstelling van 83,4 miljoen ton CO₂-eq voor de periode 2008-2012. De stijging van de jaren 90 is de laatste jaren afgevlakt. In 2005 lag de uitstoot 1,1 % lager dan in 2004, maar de noodzakelijke (sterke) daling is nog niet ingezet. De toename in de periode 1990-2005 is bijna volledig te wijten aan de uitstoot van CO₂. Energiebesparing en hernieuwbare energieproductie slagen er nog onvoldoende in om de CO₂-uitstoot terug te dringen. Vooral de emissie van broeikasgassen door de transportsector blijft problematisch en er zijn bijkomende inspanningen nodig om de stijgende trend om te buigen. Bovendien is de CO₂-emissie door de internationale scheepvaart en luchtvaart het laatste decennium aanzienlijk toegenomen en in 2003 op wereldschaal opgelopen tot 3,3 % van de totale CO₂-emissie. Een opname van deze uitstoot in het Kyotoprotocol en de Europese emissiehandel dringt zich op.

NUTRIËNTENSTROMEN NAAR LANDBOUWBODEM NOG ONVOLDOENDE GEREDUCEERD

In 2005 had de landbouw met 65 % nog altijd het grootste aandeel in de emissie van de vermestende elementen stikstof en fosfor. De totale vermestende emissie nam af van 72,7 Meq (vermestingsequivalenten) in 1990 tot 25,2 Meq in 2005, waarbij de landbouw wel de grootste emissievermindering sinds 1990 realiseerde. Op de landbouwbodem werd het verschil tussen input en output van nutriënten steeds kleiner, zodat de nutriëntenverliezen naar oppervlakte- en grondwater verminderden. Vlaanderen zal evenwel de doelstelling voor 2007 voor dat overschot op de bodembalans niet halen en enkel bijkomende maatregelen zullen de doelstelling voor 2010 binnen bereik brengen. Verbeteringen zijn mogelijk zowel voor de dierlijke mestinput, het kunstmestgebruik als de gewasafvoer.

3 KWALITEIT VAN HET LEEFMILIEU VERBETERT LANGZAAM MAAR NORMEN ZULLEN NIET (TIJDIG) WORDEN GEHAALD

HET HALEN VAN DE NORM FIJN STOF IS PROBLEMATISCH

Sinds 2005 mag volgens Europa de grenswaarde voor de daggemiddelde PM₁₀-concentratie van 50 µg/m³ niet meer dan 35 dagen per jaar worden overschreden. In Vlaanderen voldeed iets meer dan de helft van de meetstations niet. Modelberekeningen voor 2015 wijzen

uit dat bij voortzetting van beleid de daggrenswaarde voor PM₁₀ niet zal worden gehaald in verkeersdrukte straten. De grenswaarde voor het jaargemiddelde van 40 µg/m³ werd in 2005 daarentegen wel gerespecteerd en dit zal zo blijven in 2015. Ook onze buurlanden, zoals Nederland en Duitsland, worden met hetzelfde probleem geconfronteerd. Europa wil beide normen op elkaar afstemmen, maar eind 2006 is er nog geen eensgezindheid over de manier waarop. Vanaf 2010 zouden de PM₁₀-normen vervangen worden door normen voor de meer schadelijke fractie PM_{2,5}. De gezondheidsimpact van PM₁₀ en PM_{2,5} in Vlaanderen wordt geschat op gemiddeld 3 verloren gezonde levensmaanden per inwoner, ongeveer 2 % van de totale ziektelast.

Sinds kort gaat er meer aandacht naar natuurlijke bronnen van fijn stof die niet geïnventariseerd worden maar geschat kunnen worden op basis van chemische analyse van stofstalen. Die fractie is belangrijk omdat ze mee aanleiding geeft tot overschrijding van de normen, maar vermoedelijk minder schadelijk is voor de gezondheid. Analyse van stofstalen toonde aan dat PM_{2,5} in steden in belangrijke mate afkomstig is van menselijke activiteiten.

BIOLOGISCHE KWALITEIT VAN OPPERVLAKTEWATER NOG STEEDS ONDERMAATS

De Kaderrichtlijn Water (KRW) en het Decreet Integraal Waterbeleid (DIW) benadrukken sterk het behalen van ecologische kwaliteitsdoelstellingen. De biologische kwaliteit van het oppervlaktewater in Vlaanderen verbetert maar met mondjesmaat. In 2005 voldeed 30 % van de meetplaatsen aan de basiskwaliteitsnorm voor de aanwezigheid van macro-invertebraten (Belgische Biotische Index ≥ 7), de doelstelling van 40 % in 2007 is nog veraf. Circa 10 % van de meetplaatsen liet een zeer slechte kwaliteit noteren, 14 % een slechte kwaliteit. Visgemeenschappen doen het ook nog niet goed. Slechts 5 % behaalt een goede score voor de visindex. Wel verbeterde de kwaliteit in 39 % van de meetplaatsen sinds 2003-2004. Opvallend is de 'vergrijzing' van de toestand waarbij er minder goede en slechte meetplaatsen zijn ten voordele van middelmatige meetplaatsen. Monitoring van palingen geeft belangrijke informatie over de biobeschikbaarheid van milieugevaarlijke stoffen maar ook over de voedselveiligheid. In bijna driekwart van de palingen wordt de consumptienorm voor PCB's overschreden. Voor de zware metalen worden vooral afwijkingen genoteerd voor cadmium, lood, nikkel en arseen. Door die hoge verontreinigingsgraad is het zeer de vraag of palingen uit Vlaamse wateren zich succesvol kunnen voortplanten in hun paaigebied in de Sargassoze.

Om de doelstellingen van de KRW en het DIW te halen, zijn nog zeer grote inspanningen nodig. Vooral huishoudens en landbouw belasten het oppervlaktewater met zuurstofverbruikende stoffen en nutriënten, waardoor de zuurstofhuishouding maar zeer langzaam verbetert en de nutriëntenconcentraties fluctueren. Zo hadden huishoudens in 2004 een aandeel in de belasting van oppervlaktewater met BZV en CZV van respectievelijk 55 en 48 %. Landbouw had het grootste aandeel in de stikstofvracht, huishoudens in de fosforvracht.

KWANTITEIT EN KWALITEIT VAN GRONDWATER STAAN ONDER DRUK

De Kaderrichtlijn Water en het Decreet Integraal Waterbeleid leggen een goede kwantitatieve en kwalitatieve toestand van het grondwater op tegen 2015. In 45 % van de meetputten werd in de periode 2003-2006 een lichte daling van het grondwaterpeil opgetekend waardoor de doelstelling van status-quo niet werd bereikt. Ook de kwaliteit van grondwater staat onder druk. Ongeveer een kwart van de meetplaatsen vertoont normoverschrijdingen voor bestrijdingsmiddelen. In 2006 werden voor de eerste keer zware metalen opgespoord in grondwater in gans Vlaanderen. Chroom, koper en kwik zijn nagenoeg verwaarloosbaar als diffuse verontreinigingsbron voor grondwater, maar voor arseen, cadmium, lood, zink en vooral nikkel worden normoverschrijdingen gemeten. Vraag is of de Europese grondwaterdoelstellingen voor 2015 zullen gehaald worden. Een uitgebreide risicoanalyse ontbreekt nog, maar uit een beperkt onderzoek is gebleken dat het merendeel van de freatische grondwaterlichamen het risico loopt de nitraatdoelstelling niet te halen. Bijna de helft van de grondwaterlichamen – vooral diepere, gespannen lagen – loopt risico op verdroging.

NOG TE VEEL NITRAAT IN OPPERVLAKTE- EN GRONDWATER IN LANDBOUWGEBIED

Met het zogenaamde MAP-meetnet (mestactieplan) wordt de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in landbouwgebied opgevolgd. De waterkwaliteit, in het bijzonder de nitraatconcentratie, is de finale toetssteen voor het mestbeleid. In het winterjaar 2005-2006 werd de nitraatnorm van 50 mg/l overschreden op 42 % van de meetplaatsen op oppervlaktewater. Daardoor lijkt de gunstige tendens van de periode 1999-2003 gekeerd. Het aantal overschrijdingen van de nitraatnorm in het freatische grondwater in het voorjaar van 2006 bedroeg 38 %. Dat is een lichte verbetering in vergelijking met 40 % overschrijding in 2005, maar toekomstige meetcampagnes moeten duidelijk maken of die trend wordt bevestigd. Het gevoerde mestbeleid resulteerde dan ook nog onvoldoende in een verbeterde waterkwaliteit. De uitspoeling van nitraat is in de eerste plaats een gevolg van de te hoge bemesting. Analyse wees uit dat er een significant verband bestaat tussen het percentage overschrijdingen van de nitraatnorm in oppervlaktewater en het overschot op de bodembalans. Het IJzerbekken en het Leiebekken lieten de meeste overschrijdingen en overschotten noteren.

GEVOLGEN VAN KLIMAATVERANDERING WORDEN MEER EN MEER ZICHTBAAR IN VLAANDEREN

Na 1990 – het referentiejaar voor het Kyoto-protocol – nam het gezamenlijke opwarmend effect van broeikasgassen in de atmosfeer verder toe met 22 %. De gevolgen van die hogere concentraties worden stilaan zichtbaar in Vlaanderen. Zo komen er steeds nadrukkelijker meer natte dan droge jaren voor in ons land. 2001 en 2002 waren absolute recordjaren, 2005 was een vrij normaal jaar. Het aantal dagen met zware neerslag neemt toe, met 2004 als recordjaar. De zeespiegel aan de Vlaamse kust stijgt gemiddeld met 2 mm per jaar, met een sterkere stijging bij hoogwater dan bij laagwater.

Meer intense regenperiodes en een stijgende zeespiegel zullen in het dichtbevolkte Vlaanderen het risico op overstromingen doen toenemen. België en Nederland zijn de twee meest kwetsbare Europese landen voor overstromingen bij stijgend zeeniveau.

4 MILIEUPROBLEMEN VRAGEN EUROPESE/ INTERNATIONALE AANPAK

VLAANDEREN IMPORTEERT EN EXPORTEERT FIJN STOF

Grensoverschrijdend transport van luchtverontreiniging is de belangrijkste bron van fijn stof in Vlaanderen. Volgens modelberekeningen zijn antropogene buitenlandse emissies verantwoordelijk voor 43 % van de PM₁₀-concentraties en 55 % van de PM_{2,5}-concentraties. De hoge bijdragen vanuit Frankrijk en Groot-Brittannië zijn te wijten aan de weersomstandigheden, met overheersende zuidwestenwinden. De eigen emissies dragen bij voor 29 % (PM₁₀) en 26 % (PM_{2,5}). Vlaanderen exporteert ook luchtverontreiniging naar de buurlanden. De absolute invloed is weliswaar klein, zo zou het volledig uitschakelen van de Vlaamse emissie aanleiding geven tot een daling van de jaarlijkse PM_{2,5}-concentratie in het buitenland met 0,25 µg/m³. De uitstoot van fijn stof in Vlaanderen veroorzaakt wel dubbel zoveel schadelijke gezondheidseffecten in het buitenland als de buitenlandse emissies in Vlaanderen.

STIKSTOFDEPOSITIE IN VLAANDEREN GEDEELTELIJK AFKOMSTIG VAN BUITENLANDSE BRONNEN

Buitenlandse vermistende emissies verklaren de helft van de stikstofdepositie in Vlaanderen. Eigen emissies van ammoniak en stikstofdioxiden door de landbouw dragen bij voor 29 %. Stikstofdepositie is een belangrijke bron van vermisting in natuurgebieden en zorgt mee voor de achteruitgang van de biodiversiteit. Voor de landbouw is stikstofdepositie een niet te verwaarlozen bron van bemesting. Met 40 kg N/ha lag de depositie in Vlaanderen nog 10 kg/ha boven de doelstelling voor 2010. Om de doelstelling van de Europese NEM-richtlijn (nationale emissiemaxima) te halen, zijn zowel inspanningen in Vlaanderen als in het buitenland noodzakelijk.

5 (GROOTSCHALIGE) MILIEUPROBLEMEN HEBBEN BAAT BIJ EEN INTEGRALE BELEIDSRESPONS

MULTIFUNCTIONELE INRICHTING VAN OVERSTROMINGSGEBIEDEN

Overstromingen zijn natuurlijke fenomenen, maar menselijke ingrepen hebben het risico erop en de bijhorende wateroverlast doen toenemen. De watertoets legt op dat bij elke beslissing over een plan, programma of vergunning de schade op het watersysteem moet worden geëvalueerd. Op de nieuwe watertoetskaart is 17 % van Vlaanderen afgebakend als mogelijk overstromingsgevoelig gebied en 5 % als effectief overstromingsgevoelig gebied. De ruimte voor water is beperkt in Vlaanderen en er wordt gezocht naar mogelijkheden om waterberging te combineren met andere gebruiksfuncties.

In tegenstelling tot vroeger streeft Vlaanderen naar een maximale spreiding van overstromingsgebieden, gekoppeld aan een optimale multifunctionaliteit. Naar schatting 27 % van de valleigebieden wordt gebruikt voor industriële activiteiten, bewoning of recreatie en komt dus niet meer in aanmerking als overstromingsgebied. Onderzoek wees uit dat waterberging kan worden gecombineerd met landbouw, natuur en bos, maar de waterkwaliteit (nutriënten, milieugevaarlijke stoffen) is daarbij een belangrijke randvoorwaarde. Het Decreet Integraal Waterbeleid voorziet in verschillende instrumenten om economische schade in nieuw ingerichte overstromingsgebieden te vergoeden.

GEVOLGEN VAN OVERSTROMINGEN BEPERKEN

Eerder dan het voorkomen van overstromingen wil Vlaanderen de schadelijke gevolgen terugdringen en het risico op schade zo laag mogelijk houden. Er worden dan ook risico-kaarten opgemaakt die de te verwachten schade per gebied en per jaar tonen. In het kader van de wet over de verplichte verzekering tegen natuurrampen zijn risicozones voor overstromingen gedefinieerd op basis van de terugkeerperiode van de overstroming (minstens 1 keer om de 25 jaar) en de overstromingshoogte (minstens 30 cm). Wie in een risicozone woont, zal een hogere verzekeringspremie moeten betalen. In 2006 is 2,74 % van Vlaanderen ingetekend als risicozone voor overstroming. Veranderingen in neerslag en zeespiegelstijgingen kunnen het risico op overstromingen beïnvloeden. Risicozones zullen dus wijzigen en er zullen geregeld geactualiseerde kaarten moeten worden opgemaakt.

SCHAALVERGROTING IN DE AANPAK VAN BODEMVERONTREINIGING

Bodemonderzoek wees uit dat 75 % van de onderzochte risicogronden in Vlaanderen verontreinigd is en een op zes van die verontreinigde gronden moet worden gesaneerd. Historische bodemverontreiniging vergt een aangepaste saneringsstrategie. De diffuse verontreiniging met zware metalen in de Noorderkempen wordt momenteel door overheid en industrie gezamenlijk aangepakt. Als resultaat van de in 1997 ondertekende vrijwillige overeenkomst tussen Umicore en de Vlaamse Regering zijn in 2006 saneringswerken opgestart in alle vestigingen die de belangrijkste verontreinigde zones aanpakken. Vanaf 2007 wordt gestart met prioritaire saneringen in de brede omgeving. Die integrale aanpak wordt ook gevolgd bij de zogenaamde woonzoneprojecten, waarbij bodemonderzoeken gebeuren op percelen van verschillende eigenaars. Daardoor komt de bodemkwaliteit op een versnelde en volledige manier in beeld. Bovendien kan de overheid de onderzoeks- en saneringsplicht overnemen van de bewoners die aldus bespaard blijven van administratieve en financiële lasten.

INTEGRALE AANPAK NODIG VOOR BAGGER- EN RUIMINGSSPECIE

De klassieke hiërarchie voor het beheer van afvalstoffen wordt ook gevolgd bij de problematiek van baggerspecie (bevaarbare waterlopen) en ruimingsspecie (onbevaarbare waterlopen). Prioriteit is de aanvoer van sediment en de verontreiniging ervan zoveel mogelijk tegen te gaan. Ruw geschat zit in de Vlaamse waterlopen 24 miljoen ton (droge stof) sediment. Analyse van waterbodems toonde 42 % sterk verontreinigde water-

bodems. Jaarlijks komt er ongeveer 1,8 miljoen ton nieuw sediment bij, waarvan 0,4 miljoen ton afkomstig is van erosie in Vlaanderen. Sedimentaansvoer afkomstig van erosie kan tot 65 % gereduceerd worden, maar dan moeten efficiënte erosiebestrijdingsmaatregelen toegepast worden op een zo groot mogelijk areaal. Een gericht sensibiliserings- en stimuleringsbeleid vanuit de gemeenten is mee bepalend voor het succes van de aanpak van het erosieprobleem. Maar ook andere (vervuilings)bronnen, zoals overstorten, industriële lozingen, huishoudelijk afvalwater en effluënten van waterzuiveringsinstallaties, moeten worden gesaneerd.

Gemiddeld wordt er elk jaar 1 miljoen ton sediment gebaggerd of geruimd. Daarvoor moet zoveel mogelijk een milieuverantwoord gebruik worden gevonden en moet het storten zoveel mogelijk worden beperkt. 82 % komt in aanmerking voor gebruik als bodem of bouwstof, maar de (rendabele) afzetmogelijkheden in Vlaanderen zijn beperkt. Er is nood aan extra behandelingscapaciteit en extra stortplaatsen voor bagger- en ruimingsspecie. Ook moet het bagger- en ruimingstempo fors opgedreven worden om de overmaat van sediment weg te werken. Bij het bepalen van de prioriteiten moet zowel rekening gehouden worden met de nautische en hydrologische bagger- en ruimingsnoodzaak als met de ecologische saneringsnoodzaak. Vanuit ecologisch standpunt is ruimen niet altijd de meest geschikte manier om een waterbodem te saneren.

MIX VAN MAATREGELEN MOET HOEVEELHEID GESTORT BEDRIJFSAFVAL DOEN AFNEMEN

In 2004 produceerden bedrijven (exclusief de afvalverwerkende sector) 21,5 miljoen ton afval. Dat primaire bedrijfsafval vertoont sinds 1996 een schommelend verloop, zonder duidelijk stijgende of dalende trend, en is goed voor ongeveer 85 % van de totale hoeveelheid primair afval in Vlaanderen. De verwerking van primair bedrijfsafval en huishoudelijk afval zorgde voor 7,1 miljoen ton secundair bedrijfsafval. Van de totale hoeveelheid bedrijfsafval (primair en secundair) werd 6 % verbrand en 10 % gestort. Het aandeel afval dat wordt gestort, blijkt sinds 2004 opnieuw toe te nemen. Storten van bedrijfsafval is nog altijd goedkoper dan verbranden. Door o.a. de invoering van het Duitse stortverbod wordt bovendien meer bedrijfsafval aangeboden in Vlaanderen en blijkt er meer nog dan vroeger een structureel tekort aan verbrandingscapaciteit voor bedrijfsafval. Ook moeten preventie, recyclage en gebruik als secundaire grondstof verder worden gestimuleerd.

6 AANDACHT VOOR ECONOMISCHE ONDERBOUWING VAN HET MILIEUBELEID GROEIT VERDER

KOSTEN VAN MILIEUBELEID VERDER IN KAART GEBRACHT

Een betere financieel-economische onderbouwing en een beter gebruik van economische instrumenten moeten bijdragen tot een efficiënter milieubeleid. Kennis over milieukosten en kostenefficiëntie wordt dan ook steeds belangrijker. In 2006 spendeerde de Vlaamse overheid 4,7 % van haar totale middelen (betalingskredieten)

aan leefmilieu, het hoogste niveau sinds 2000. Milieurekeningen of groene nationale rekeningen koppelen milieugegevens aan economische data. Uit een analyse van de Belgische groene rekeningen blijkt dat een groot deel van de luchtvervuilende emissie wordt veroorzaakt door het gebruik van een beperkt aantal productgroepen. Maar het zijn ook de meest luchtvervuilende bedrijfstakken die de grootste uitgaven laten noteren voor milieubescherming in verhouding tot hun totale uitgaven.

Het 'Milieukostenmodel voor Vlaanderen' (MKM) laat toe kostenefficiënte maatregelen te selecteren en inspanningen voor emissievermindering op een kostenefficiënte manier te verdelen tussen de vervuilers. Een kostenefficiënte verdeling van de reductie-inspanningen nodig om de Europese NEM-richtlijn te realiseren, brengt een aanzienlijke kostenbesparing met zich mee. Zo bedragen de jaarlijkse kosten om in Vlaanderen op de meest kostenefficiënte manier te voldoen aan de emissieplafonds voor NO_x, SO₂ en NMVOS, 92 miljoen euro. Als alle deelsectoren eenzelfde reductiepercentage moeten realiseren, lopen die kosten op tot 248 miljoen euro. Zelfs met correcties voor bijvoorbeeld de financieel-economische draagkracht van de deelsectoren worden nog kostenbesparingen gerealiseerd.

EFFICIËNT MILIEUBELEID DOOR GOED GEBRUIK VAN ECONOMISCHE INSTRUMENTEN

Economische milieubeleidsinstrumenten zoals heffingen of verhandelbare emissierechten, bieden het voordeel dat ze leiden tot een kostenefficiënte verdeling. Elke vervuiler kiest immers voor de goedkoopste oplossing waardoor een kostenefficiënt resultaat voor de maatschappij wordt bereikt. Bovendien sporen economische instrumenten aan om de uitstoot steeds verder terug te dringen en stimuleren ze zo de innovatie van reductietechnieken en productiemethoden. In Vlaanderen is er nood aan bijkomende beleidsinstrumenten voor de vermindering van de NO_x-uitstoot. Een heffing waarbij de inkomsten worden teruggegeven via subsidies leidt tot lagere financiële lasten voor de vervuilers. Buitenlandse ervaringen leren echter dat het 'terugsluizen' van heffingsontvangsten als investeringssteun kunnen leiden tot ongewenste effecten op de kostenefficiëntie en de effectiviteit.

De federale fiscale aftrek voor wagens met zeer lage CO₂-uitstoot had in 2005 een positief maar beperkt effect op de verkoop van hybride benzine-wagens. Het belastingsvoordeel heeft evenwel geen effect gehad op de verkoop van dieselwagens met een lage CO₂-uitstoot. De geplande gewestelijke autofiscaliteit gebaseerd op de milieuprestaties (Ecoscore) zal een directe stimulans bieden op het moment van aankoop van de wagen en dat voor het volledige wagengamma. Een belastingsdifferentiatie op basis van zowel milieuprestatie als plaats en tijdstip van de verplaatsing is de meest optimale vorm van voertuigenbelasting.

Marleen Van Steertegem,
projectleider MIRA, VMM

Inleiding

Wat u moet weten voor u verder leest

1 VAN MIRA-T 2005 NAAR MIRA-T 2006

Met het jaarlijkse themarapport MIRA-T geven we invulling aan onze decretale opdracht van het beschrijven, analyseren en evalueren van de toestand van het milieu in Vlaanderen¹ (zie ook kadertekst *Decretale opdracht Milieurapport Vlaanderen*). In 2005 hebben we belangrijke veranderingen doorgevoerd in de verschillende MIRA-producten. Rode draad daarbij was de verbeterde complementariteit van de verschillende producten. Zo werd het gedrukte rapport verder afgeslankt en voorbehouden voor de rapportering van een selectie van actuele milieuonderwerpen. Naast dat zogenaamde focusrapport zijn er ook nog het zakboekje met een selectie van veelgebruikte indicatoren, de website met een uitgebreide lijst van indicatoren en de achtergronddocumenten met een bundeling van alle informatie over de verschillende (milieu)thema's.

Met MIRA-T 2006 gaan we verder op de ingeslagen weg. Uit de evaluatie van MIRA-T 2005 is immers gebleken dat de vernieuwde aanpak toelaat de decretale opdracht van toestandsbeschrijving én toegankelijkheid van milieu-informatie beter te realiseren. De producten mogen dan wel aangepast zijn, de voornaamste betrachting voor de Vlaamse milieurapportering blijft alle beschikbare kennis op het vlak van de milieu-toestand samen te brengen en te analyseren. Dat moet garantie bieden op een goede, wetenschappelijke onderbouwing van het milieubeleid. Ook dit jaar is MIRA-T 2006 het resultaat van een intense samenwerking tussen de auteurs, de lectoren en het MIRA-team, onder begeleiding van een stuurgroep.

In 2006 hebben we de MIRA-website www.milieurapport.be opnieuw grondig aangepast met als doel de gebruiker sneller en efficiënter naar de gezochte informatie te brengen. De website heeft als voordeel dat de milieu-informatie regelmatig kan worden geactualiseerd en dat ze kan worden aangeboden in verschillende informatielagen, van basisinformatie tot achtergrondinformatie.

2 WAT BIEDT HET FOCUSRAPPORT MIRA-T 2006?

TIEN HOOFDSTUKKEN MET DIVERSE FOCUSSEN

Het focusrapport wil de lezer een actueel overzicht bieden van de toestand van het milieu in Vlaanderen door een kritische analyse van welgekozen onderwerpen (*focussen*) die veel aandacht krijgen of verdienen van beleid en/of media. Doordat die focus(sen)

¹ DABM, Decreet houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid van 5 april 1995, BS 3 juni 1995.

DECRETALE OPDRACHT MILIEURAPPORT VLAANDEREN

De decretale opdracht van het *Milieurapport Vlaanderen (MIRA)* is driedelig:

- een beschrijving, analyse en evaluatie van de bestaande toestand van het milieu;
- een evaluatie van het tot dan toe gevoerde milieubeleid;
- een beschrijving van de verwachte ontwikkeling van het milieu bij ongewijzigd beleid en bij gewijzigd beleid volgens een aantal relevant geachte scenario's.

Bovendien moet aan het milieurapport een ruime bekendheid worden gegeven. MIRA zorgt voor de wetenschappelijke onderbouwing van de milieubeleidsplanning in Vlaanderen.

De toestandsstudie krijgt vorm in het jaarlijkse MIRA-T-rapport. Daarin kunnen de beleidsmaker en de burger een antwoord vinden op de vragen hoe het met het milieu is gesteld, wat de onderliggende oorzaken zijn en hoe de milieutoestand kan worden verbeterd. In 2000 werd het eerste scenariorapport gepubliceerd, MIRA-S 2000, de volgende editie van die toekomstverkenning is gepland voor 2009. Het eerste beleidsevaluatierapport (MIRA-BE) verscheen in juni 2003, de tweede editie in het najaar 2005.

van jaar tot jaar kunnen verschillen, worden herhalingen zoals in de vroegere T-rapporten met een beschrijving van alle milieuthema's beperkt. In het focusrapport komt het *verhaal* achter of verscholen in de milieucijfers naar voor. Het focusrapport is in de eerste plaats bedoeld voor de beleidsbetrokkenen, maar wil ook voldoende toegankelijk zijn voor de geïnteresseerde burger.

Voor de keuze en de inhoud van de tien hoofdstukken in MIRA-T 2006 hebben we ons gebaseerd op de vaststellingen van MIRA-T 2005 en de expertise van wetenschappers, administratie en het eigen MIRA-team. Er is opnieuw bijzondere aandacht gegaan naar verbanden en/of knelpunten tussen de verschillende milieuthema's en/of sectoren. Selectiecriteria voor de focus van de hoofdstukken waren o.a. actualiteit, knelpunt (milieu)beleid, internationaal belang, nieuwe inzichten en nieuwswaarde. De uitwerking van de focus(sen) gebeurt zoveel mogelijk aan de hand van indicatoren (zie ook kader tekst *Indicatoren als rapporteringsinstrument van de (Vlaamse) milieurapportering*). Om de lezer enige houvast te geven, is de volgorde van de tien hoofdstukken zoveel mogelijk gebaseerd op de verstoringsketen DPSIR.

TIEN HOOFDSTUKKEN MET DEZELFDE STRUCTUUR: HOOFDLIJNEN, FOCUS, ALGEMEEN KADER EN CASESTUDY

De tien hoofdstukken in MIRA-T 2006 behandelen dan wel telkens een verschillend (milieu)thema, de structuur van elk hoofdstuk is uniform en is opgebouwd aan de hand van een viertal verschillende tekstelementen.

Elk hoofdstuk vangt aan met een samenvatting in de vorm van een vijftal *hoofdlijnen*. Die hoofdlijnen kunnen op zich worden gelezen, maar zijn toch vooral bedoeld als smaakmaker. Ze willen de lezer aansporen om het volledige hoofdstuk te lezen.

Elk hoofdstuk zoomt in op 1 à 3 verschillende onderwerpen, de zogenaamde *focus(sen)*. In hoofdstuk 1 Transport is dat de energie-efficiëntie. Hoofdstuk 5 Grondwater behandelt zowel de kwantiteit als de kwaliteit van grondwater. De subtitel van het hoofdstuk verwijst telkens naar het onderwerp van de focus(sen): 'energie-efficiëntie kan beter' bij Transport, 'geen kwantiteit zonder kwaliteit' bij Grondwater. De focus is de broodtekst van het hoofdstuk en is geschreven in doorlopende tekst en zoveel mogelijk geïllustreerd aan de hand van indicatoren.

Om de lezer toe te laten de behandelde focus(sen) te plaatsen in de bredere milieuproblematiek bevat elk hoofdstuk basisinformatie in de vorm van sleutelindicatoren. Voorbeelden van *algemeen kader* zijn bijvoorbeeld de vermestende emissie in hoofdstuk 7 Vermesting en de hoeveelheid bedrijfsafval in hoofdstuk 9 Afval. Die informatie is in afzonderlijke kaderteksten geplaatst met een specifieke lay-out (gekleurde achtergrond) en kan telkens afzonderlijk worden gelezen.

Het vierde tekstelement, de *casestudy*, is illustratief voor de focus of het algemene kader en zoomt in op specifieke informatie over bv. beleidsontwikkelingen of wetenschappelijke nieuwigheden. Ook die informatie staat in kaderteksten met een aangepaste lay-out (met gekleurde omlijning). Voorbeelden zijn bv. 'handel in emissierechten en emissiekredieten' in hoofdstuk 2 Klimaatverandering en 'uitbouw en werking van de openbare waterzuivering' in hoofdstuk 4 Oppervlaktewater.

3 MIRA-T 2006 OF 'VIER OP EEN RIJ'

Dit focusrapport wordt geflankeerd door drie complementaire producten: het zakboekje, de indicatoren online en de achtergronddocumenten.

MIRA-T 2006 IN ZAKFORMAAT: SELECTIE VAN INDICATOREN

Ook dit jaar heeft het MIRA-team een selectie van de belangrijkste feiten en cijfers over de milieutoestand in Vlaanderen gemaakt en gebundeld in een handig zakboekje. De indicatoren bestrijken samen het volledige milieuveld zodat het zakboekje complementair is met het focusrapport, dat een selectie van milieuproblemen behandelt. Het zakboekje kan bovendien worden gezien als opstap naar de volledige indicatoredatabank op de MIRA-website.

INDICATOREN ONLINE: UITGEBREIDE LIJST VAN INDICATOREN

Sinds 2004 zijn de milieu-indicatoren ook te raadplegen op de MIRA-website www.milieuindicatoren.be. Per indicator wordt een definitie en beschrijving van het verloop gegeven, samen met een figuur en de onderliggende cijfergegevens. De informatie per indicator is beknopt en is bedoeld voor iedereen die zich snel wil informeren via het internet over een welbepaalde indicator. In 2006 is het aantal indicatoren verder uitgebreid, om uiteindelijk te komen tot een volledige set van indicatoren die via de website te raadplegen is.

GEACTUALISEERDE ACHTERGRONDDOCUMENTEN:
BUNDELING VAN MILIEU-INFORMATIE

De achtergronddocumenten (AG's) bundelen de beschikbare informatie en kennis van alle in het kader van MIRA beschreven sectoren, milieuthema's en gevolgen. Deze naslagwerken zijn het kenniskapitaal van MIRA. Ze richten zich tot een publiek dat op zoek is naar uitgebreide, wetenschappelijke milieuinformatie en zijn in hun meest recente versie raadpleegbaar op de MIRA-website. Bij elke nieuwe editie van het gedrukte MIRA-T-rapport wordt ook het gros van de AG's geactualiseerd.

TOT SLOT

Als u op zoek bent naar de basiscijfers achter de indicatoren, dan kunt u terecht bij de *Kernset milieudata* achteraan dit boek. Daar vindt u tabellen met informatie over bron-gebruik en drukfactoren. Met die verzameling cijfers beogen we een dubbel doel:

- het verzekeren van de afstemming tussen indicatoren die gebaseerd zijn op gemeenschappelijke basiscijfers;
- het verhogen van de transparantie van alle MIRA-producten.

Een verder uitgebreide reeks van deze basiscijfers is te raadplegen op de website www.milieurapport.be.

Wilt u een definitie van een welbepaald begrip of twijfelt u aan een gebruikte afkorting, dan kunt u de lijst van begrippen en afkortingen raadplegen. Een beknopte index moet u snel bij het gezochte onderwerp brengen.

Voor een uitgebreide bespreking van natuurindicatoren kunt u terecht op de website www.natuurindicatoren.be van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

Indicatoren als rapporteringsinstrument van de (Vlaamse) milieurapportering

Een indicator in MIRA duidt aan, verwijst naar en/of informeert over activiteiten, toestanden, verschijnselen ... in het milieu.

De indicator krijgt betekenis door de context voor te stellen in de vorm van (historische of natuurlijke) referentiewaarden en/of doelstellingen. De herkomst van de doelstellingen wordt telkens aangegeven en minstens de doelstellingen van het Milieubeleidsplan 2003-2007 (MINA-plan 3) worden geëvalueerd.

Om de beleidsrelevantie van de (milieu)informatie te verzekeren, wil de bespreking van de MIRA-indicatoren zoveel mogelijk antwoord geven op de volgende vragen:

- *Hoe kan het verloop verklaard worden:* met een kritische evaluatie van het verloop van de indicator aan de hand van maatregelen door overheid en doelgroepen, en autonome ontwikkelingen;
 - *Hoe kan dat verbeterd worden:* met een beschrijving van mogelijke maatregelen nodig om de doelafstand te verkleinen of te dichtten.
- *Wat toont de indicator:* met een beschrijving van het historische verloop van de indicator, de doelstellingen en de doelafstand, en het aandeel van de doelgroepen;